

Publicatiepaper n.a.v. Werkconferentie Vervreemding

Op 22 januari 2019 werd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort een werkconferentie gehouden over de relatie tussen de vervreemdingsparagraaf in de Erfgoedwet en de Leidraad voor het Afstoten van Museale Objecten (LAMO).

De bijeenkomst was bedoeld voor musea en beheerders van cultuurgoederen die eigendom zijn van overheden of publiekrechtelijke organisaties. De conferentie werd ruim bezocht door ca. honderd deelnemers vanuit musea, overheden en andere betrokken organisaties.

Tijdens de conferentie bleek dat er nog best wat vragen bestaan over de vervreemdingsprocedure in de Erfgoedwet en de relatie daarvan met de LAMO. Beide documenten gaan over afstoting/vervreemding. In beide documenten wordt aangedrongen op transparantie door online publicatie van het afstotingsvoornemen. In beide documenten wordt een onafhankelijke commissie genoemd die wordt geconsulteerd als het gaat om vervreemding van mogelijk beschermwaardige cultuurgoederen.

De LAMO spreekt geregistreerde musea aan als *beheerders* van museale voorwerpen en objecten. De Erfgoedwet adresseert overheden als *eigenaar* van cultuurgoederen. De vervreemdingsprocedure van een museum en overheidsinstelling zijn verschillend.

De vraag die bij vervreemding als eerste gesteld moet worden is dan ook: betreft het een museum of overheidsorganisatie? Verder is het van belang om aandacht te besteden aan het eigendom van een cultuurgoed. Als de collectie eigendom is van het museum geldt in de eerste plaats de LAMO. Veel collecties zijn echter eigendom van overheden en worden beheerd door musea. In dat geval moeten zowel de Erfgoedwet als de LAMO worden gevolgd. Vooral musea met een gemeentelijke collectie hebben te maken met een uitdaging omdat ze naast de Erfgoedwet en de LAMO ook nog te maken hebben met de vervreemdingsrichtlijn van de VNG.

Om de vervreemdingsprocedure in de Erfgoedwet te verduidelijken heeft de RCE op zijn website een *Dossier Vervreemding* geplaatst met instructies over de te volgen procedure. Hier is ook een animatiefilmpje te zien: <https://cultureelerfgoed.nl/dossiers/vervreemdingsprocedure>

Tijdens de werkconferentie werd aan de hand van twee casussen aandacht besteed aan vervreemding van cultuurgoederen in de praktijk. De eerste casus betrof het voornemen tot afstoting door het Stedelijk Museum Breda.

Het Stedelijk Museum Breda heeft eerst zijn collectieplan geactualiseerd. Hieruit volgde de noodzaak tot verkleining van de collectie. Belangrijk was daarnaast het aanbrengen van onderscheid tussen verzamelen en collectioneren; waarbij het grootste onderscheid tussen beiden ligt in het feit dat collectioneren veel formeler, bewuster en beleidsmatiger gebeurt. Bij collectioneren is sprake van een duidelijk collectieprofiel waaraan verwervingen of vervreemdingen worden getoetst.

Hoewel het in strikte zin geen vervreemding betreft (want geen eigendomsoverdracht) heeft Breda veel aandacht besteed aan het teruggeven van bruiklenen. Ook communicatie met de lokale gemeenschap en de gemeenteraad was een belangrijk element van de vervreemdingsoperatie. Het lijkt een omissie dat aan communicatie in de vigerende LAMO geen aandacht wordt besteed.

De tweede casus die werd besproken, had betrekking op monumentale wandkunst in verschillende panden van het Erasmus Medisch Centrum. Het Erasmus MC gaat oude panden afstoten en slopen en verschillende locaties samenvoegen op één plek. De vraag is hoe met dit erfgoed moet worden omgegaan? Om moment dat een wandschildering wordt uitgenomen (tbv behoud) wordt het een roerend cultuurgoed en moet de organisatie de Erfgoedwet volgen.

Tijdens het bespreken van de casus werd uitgebreid stil gestaan bij de technische complicaties bij het uitnemen van wandkunst, de moeilijkheid van herplaatsing (vaak vanwege de omvang) en bij het complexe krachtenveld van betrokkenen: het Erasmus MC als eigenaar, de maker/erven, het Centrum Beeldende Kunst Rotterdam, Erfgoedvereniging Heemschut en de Toetsingscommissie Beschermwaardigheid.

De werkconferentie werd aangevuld met een presentatie over het functioneren van de Toetsingscommissie Beschermwaardigheid. (TCB)
Deze commissie wordt ingeschakeld als sprake is van vervreemding van mogelijk beschermwaardige museumobjecten/cultuurgoederen. Sinds de oprichting van de commissie zijn er In totaal zijn er 6 toetsingen uitgevoerd.
De leden van de TBC zijn zeer deskundig met erfgoed, maar hebben geen banden met de sector. één van de leden is bijvoorbeeld een collega uit België. De voorzitter is vooral juridisch deskundig. Elke zitting wordt aangevuld met drie externe leden, afhankelijk van het onderwerp wordt uit de pool deskundigen gekozen.

De conferentie leverde een geanimeerde discussie op waarbij veel vragen aan bod kwamen en concrete informatie over de procedure, ervaringen en de betrokken instanties is gedeeld met de aanwezigen.